

แผนงานวิจัยสหวิทยาการด้านคุณภาพชีวิตชุมชน ประกอบด้วยโครงการวิจัย 5 โครงการ ได้แก่ 1) การพัฒนาชุมชนลุ่มน้ำภายใต้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง: กรณีศึกษาลุ่มแม่ น้ำ โขง 2) ดัชนีชี้วัดความสุขในครัวเรือนและชุมชนของประเทศไทย 3) ธุรกิจการเงินที่ปล่อยสินเชื่อแก่ประชาชนแต่ไม่ได้รับเงินฝาก 4) กฎหมายสิทธิบัตรกับการพัฒนาการวิจัยและพัฒนาของประเทศไทย และ 5) กลยุทธ์การยกระดับคุณภาพการศึกษาโดยเครือข่ายการวิจัย เป้าหมายเชิงยุทธศาสตร์ของแผนงานวิจัย คือ การสร้างองค์ความรู้แบบสหวิทยาการสำหรับการพัฒนาคุณภาพชีวิตและชุมชนไปสู่หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยมีวัตถุประสงค์การวิจัย 6 ข้อ คือ 1) เพื่อศึกษาและประเมินระดับปัจจัยที่เหมาะสมในการพึ่งพาตนเองในทางเศรษฐกิจของชุมชน โดยใช้ฐานทรัพยากรและปัจจัยภายในที่มีอยู่ 2) เพื่อพัฒนาเครื่องมือวัดความสุขในครัวเรือนและชุมชนสำหรับประเทศไทย 3) เพื่อศึกษาและนำเสนอแนวทางที่เหมาะสมในการกำกับดูแลธุรกิจการเงินที่ปล่อยสินเชื่อแก่ประชาชน โดยมีได้รับเงินฝาก 4) เพื่อเสนอนโยบายอันจะก่อให้เกิดการพัฒนาด้านการวิจัยและพัฒนาอย่างต่อเนื่องในการพัฒนาประเทศไทย 5) เพื่อเสนอนโยบายและกลยุทธ์การยกระดับคุณภาพการศึกษาโดยเครือข่ายการวิจัยและ 6) เพื่อเสนอแนวทางสหวิทยาการในการพัฒนาคุณภาพชีวิตชุมชนที่สนองต่อการพัฒนาประเทศ

แผนงานวิจัยนี้ มีการดำเนินการวิจัย 2 ระยะ ระยะที่หนึ่ง เป็นการดำเนินการวิจัย 5 โครงการ และระยะที่สอง เป็นการบูรณาการองค์ความรู้สหวิทยาการระหว่างผลการวิจัย 5 โครงการ เชื่อมโยงกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและการพัฒนาที่ยั่งยืน มีระเบียบวิธีที่ใช้ในการบูรณาการ 3 ระดับ ระดับแรก คือ การบูรณาการในแนวราบ ได้แก่ 1) การสังเคราะห์คุณภาพชีวิตชุมชนที่เป็นจริงด้วยการวิเคราะห์เนื้อหาจากผลการวิจัย 5 โครงการ 2) การวิเคราะห์ความสอดคล้องของปัจจัยที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตชุมชน และ 3) การวิเคราะห์ทิศทางและขนาดแรงขับเคลื่อนของปัจจัยที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตชุมชนด้วยเมทริกซ์ปฏิสัมพันธ์เชิงเหตุและผล ระดับที่สอง คือ การบูรณาการในแนวดิ่ง ได้แก่ 1) การวิเคราะห์ความแตกต่างระหว่างคุณภาพชีวิตชุมชนที่เป็นจริงกับคุณภาพชีวิตชุมชนที่ควรจะเป็น ตามเป้าหมายที่กำหนดในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 รวมทั้งแนวคิดสี่เสาแห่งความสุข และดัชนีบ่งชี้ความสุขของคน ชุมชน และสังคม ได้แก่ ดัชนีความสุขหรือความผาสุกของโลก ดัชนีพัฒนามนุษย์ ดัชนีคุณภาพชีวิตทางกายภาพ และดัชนีความอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันในสังคมไทย และ 2) การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตชุมชนเชื่อมโยงไปยังหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและการพัฒนาที่ยั่งยืน และระดับที่สาม คือ การสร้างโมเดลคุณภาพชีวิตชุมชน ได้แก่ การเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตชุมชนกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและการพัฒนาที่ยั่งยืน

สรุปผลการวิจัยระดับแผนงานวิจัยได้ดังนี้

1. คุณภาพชีวิตชุมชนตามที่ควรจะเป็น มีมิติขององค์ประกอบ 5 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านคน/ประชากร 2) ด้านสังคม ศาสนา และวัฒนธรรม 3) ด้านเศรษฐกิจ 4) ด้านสิ่งแวดล้อม และ 5) ด้านธรรมาภิบาล/การเมือง การปกครอง คุณภาพชีวิตชุมชนที่เป็นจริงมีความแตกต่างกับคุณภาพชีวิตชุมชนที่ควรจะเป็นทั้ง 5 ด้าน ผลการวิเคราะห์ความแตกต่างทำให้มี

องค์ประกอบเพิ่มอีก 1 ด้านคือ ด้านเทคโนโลยี มีปัจจัยที่ส่งผลให้มีความแตกต่างของคุณภาพชีวิตชุมชน มีจำนวน 21 ปัจจัย เป็นปัจจัยด้าน เศรษฐกิจมากที่สุด มีจำนวน 8 ปัจจัย รองลงมาคือ ด้านประชากร มี 4 ปัจจัย

1. คุณภาพชีวิตชุมชนที่ควรจะเป็น ประกอบด้วยองค์ประกอบ 5 ด้านคือ 1) คน/ประชากร 2) ชุมชน/สังคม/ศาสนา/วัฒนธรรม 3) เศรษฐกิจ 4) ทรัพยากรธรรมชาติ/สิ่งแวดล้อม และ 5) ชรรมาภิบาล/การเมืองการปกครอง คุณภาพชีวิตชุมชนตามที่เป็นจริงมีความแตกต่าง (gap) กับคุณภาพชีวิตชุมชนที่ควรจะเป็นทุกด้าน

2. ปัจจัยที่ส่งผลให้เกิดความแตกต่างของคุณภาพชีวิตชุมชนมีจำนวน 21 ปัจจัย เมื่อวิเคราะห์ความสอดคล้องจากผลการวิจัยทั้ง 5 โครงการ พบว่าปัจจัยที่มีความสอดคล้องกันในระดับสูง มีจำนวน 9 ปัจจัย และระดับปานกลาง จำนวน 6 ปัจจัย เมื่อจัดกลุ่มปัจจัยที่คล้ายคลึงกันเข้าไว้ด้วยกันจะมี 13 ปัจจัย แบ่งออกเป็น 5 ด้านคือ 1) ด้านเศรษฐกิจ 2) ด้านประชากร 3) ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 4) ด้านสังคม และ 5) ด้านเทคโนโลยี

3. ผลการวิเคราะห์ทิศทางและแรงขับเคลื่อนของปัจจัยที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตชุมชน ด้วยการวิเคราะห์เมทริกซ์ปฏิสัมพันธ์เชิงเหตุและผล พบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตชุมชนในทิศทางด้านบวกมีเพียง 1 ปัจจัย ปัจจัยทั้งหมดมีแรงขับเคลื่อน 4 รูปแบบ คือ 1) ปัจจัยที่มีแรงขับเคลื่อนเชิงบวกแบบรุก มีจำนวน 1 ปัจจัย คือ การมีส่วนร่วม/เครือข่ายชุมชน 2) ปัจจัยที่มีแรงขับเคลื่อนเชิงลบแบบเฉื่อย มีจำนวน 1 ปัจจัย คือ ทรัพยากรธรรมชาติ/สิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรม 3) ปัจจัยที่มีแรงขับเคลื่อนเชิงลบแบบรับ มี 2 ปัจจัยคือ ขาดผู้รู้/การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ/สิ่งแวดล้อมที่ดี และขาดเทคโนโลยีเพิ่มผลผลิต และ 4) ปัจจัยที่มีแรงขับเคลื่อนเชิงลบแบบรุนแรง มี 9 ปัจจัย คือ รายจ่ายสูงกว่ารายรับ มีเงินออมต่ำ มีภาวะหนี้สิน อาชีพไม่มั่นคง รายได้ต่ำ/ไม่แน่นอน การศึกษาค่ากว่าเกณฑ์ ขาดโอกาสทางการศึกษา มีปัญหาสุขภาพ และมีพฤติกรรมเสี่ยงสูง

4. โมเดลคุณภาพชีวิตชุมชนที่สร้างขึ้น แสดงให้เห็นว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมากที่สุด คือ ปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี มีจำนวน 6 ปัจจัย เป็นปัจจัยที่มีแรงขับเคลื่อนเชิงลบแบบรุนแรง 4 ปัจจัย เชิงลบแบบเฉื่อย 1 ปัจจัย และเชิงบวกแบบรุก 1 ปัจจัย ส่วนปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตชุมชนตามหลักการพัฒนายั่งยืนมากที่สุด คือ ปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจอย่างยั่งยืน มีจำนวน 7 ปัจจัย เป็นปัจจัยที่มีแรงขับเคลื่อนเชิงลบแบบรุนแรง 5 ปัจจัย เชิงลบแบบรับ 1 ปัจจัย และเชิงบวกแบบรุก 1 ปัจจัย

ผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตชุมชนไม่เพียงแต่เกี่ยวข้องกับสัมพันธ์กัน แต่ยังมีแรงขับเคลื่อนซึ่งกันและกัน การแก้ปัญหาโดยการขจัดปัจจัยใดปัจจัยหนึ่ง จะมีผลต่อปัจจัยอื่นด้วย ดังนั้น การขับเคลื่อนการพัฒนาคุณภาพชีวิตชุมชน จำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือร่วมพลังของทุกภาคส่วน ทุกสาขา โดยภาครัฐต้องเป็นแกนหลักในการขับเคลื่อนด้วยการกำหนดให้การพัฒนาคุณภาพชีวิตชุมชนเป็นระเบียบวาระแห่งชาติ ที่ต้องเร่งรัดดำเนินการภายในเวลา 3-5 ปี และดำเนินการอย่างต่อเนื่อง 20-25 ปี ด้วยแนวทางสหวิทยาการ 3 แนวทาง คือ

1. การเพิ่มแรงขับเคลื่อนของปัจจัยเชิงเหตุแบบรุกที่มีความสัมพันธ์เชิงบวก คือ 1) การพัฒนาให้ชุมชนถึงพร้อมด้วยความรู้ 5 ประการ ได้แก่ (ก) ความรู้ที่เกิดจากการศึกษาในระบบ (ข) ความรู้ที่เกิดจากการศึกษานอกระบบ (ค) ความรู้ที่เกิดจากการศึกษาตามอัธยาศัย (ง) ความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาดั้งเดิมที่สั่งสมและถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น และ (จ)

.....

ความรู้ที่เป็นองค์ความรู้ใหม่หรือนวัตกรรมที่จำเป็นต่อการปรับตัวตามกระแสการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น 2) การพัฒนาการให้ชุมชนถึงพร้อมด้วยคุณธรรม และ 3) การพัฒนาศักยภาพของชุมชน

2. การลดแรงขับเคลื่อนของปัจจัยเชิงเหตุแบบรุนแรงที่มีความสัมพันธ์เชิงลบ คือ 1) การเสริมสร้างความเข้มแข็งของเศรษฐกิจครัวเรือน 2) การเร่งรัดการจัดการศึกษาแก่สมาชิกครัวเรือนอย่างทั่วถึง 3) การส่งเสริมสุขภาพสมาชิกครัวเรือน 4) การส่งเสริมการเข้าถึงการวิจัยและพัฒนาเทคโนโลยีเพื่อเพิ่มผลผลิตสำหรับชุมชน และ 5) การฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชน

3. การติดตามประเมินผลอย่างเป็นระบบแบบสหวิทยาการ คือการติดตามประเมินผลที่มีตัวบ่งชี้แบบสหวิทยาการที่ชัดเจน ทุกระยะ 5 ปี โดยใช้โมเดลคุณภาพชีวิตชุมชนเป็นฐาน เพื่อนำผลการประเมินไปใช้ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตชุมชนอย่างต่อเนื่องและสอดคล้องกับทิศทางการพัฒนาประเทศ นำพาประเทศสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนต่อไป

ข้อเสนอแนะในการประยุกต์ใช้ผลการวิจัย ภาครัฐ เอกชน และทุกภาคส่วนควรมีการใช้โมเดลคุณภาพชีวิตชุมชนเป็นฐานในการกำหนดเป้าหมายและแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาชุมชน ทั้งระดับประเทศ ระดับชุมชน และระดับหน่วยงาน โดยมีการติดตามประเมินผลทุกระยะ 5 ปี เพื่อให้เกิดการพัฒนาคุณภาพชีวิตชุมชนที่ควรจะเป็นอย่างยั่งยืน

ข้อเสนอแนะในการวิจัยต่อไป ควรมีการวิจัยที่ขยายขอบเขตการวิจัย 3 ด้านคือ 1) การขยายขอบเขตของสหวิทยาการไปยังสาขาอื่น ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตชุมชน 2) การขยายขอบเขตพื้นที่เป้าหมายในการวิจัย ไปยังชุมชนอื่นๆ ให้ครอบคลุมทั่วประเทศ และ 3) การขยายขอบเขตระเบียบวิธีวิทยาการวิจัย

This interdisciplinary research program quality of community life consisted of five research projects:

1) basin community development under the concept of sufficiency economy: the case study of the Mekong River Basin communities, 2) household and community happiness indices in Thailand, 3) non-deposit-taking financial credit extension, 4) Thailand Patent Laws and R&D development, and 5) strategies for raising educational quality through research network. The strategic target of this research program was to develop the interdisciplinary knowledge to develop the quality of community and life under the Principles of Sufficiency Economy Philosophy and Sustainable Development. The 6 objectives were: 1) to study and determination of the appropriate level of community economic self-reliance factors given the existing resources and internal factors, 2) to develop the instrument measuring the household and community happiness indices for Thailand, 3) to study and recommend on the monitoring of the business of non-deposit-taking financial credit extension (NDF), 4) to suggest the policies for extensive promotion of the R&D to enhance the development of Thailand, 5) to propose of the policies and strategies for raising educational quality through research network, and 6) to recommend the interdisciplinary guidelines for developing the quality of community life in accord with the national development.

This research program was divided into 2 phases. At the first phase, the 5 research projects were carried on while the second phase was the integration of interdisciplinary knowledge between those 5 research projects results associated with the Principles of Sufficiency Economy Philosophy and Sustainable Development. There were three levels of integrated methodologies: first, the horizontal integration consisting of 1) the synthesis of the actual quality of community life using content analysis of the 5 research projects results, 2) the analysis of the consistency among factors affecting the quality of community life, and 3) the investigation of directions and magnitude of the driving forces of factors affecting the quality of community life using the intercorrelation matrix between causes and effects; second, the vertical integration consisting of 1) the exploration of the gap between the actual and the expected quality of community life based on the 10<sup>th</sup> National Economic and Social Development Plan, the Four Pillars of Happiness, and the personal, community and social happiness indices namely: Happy Planet Index (HPI), Human Development Index (HDI), Physical Quality of Life Index: (PQLI), and Green and Happiness Society Index (GHI), 2) the analysis of the relationship between factors affecting the quality of community life and the Principles of Sufficiency Economy Philosophy as well as Sustainable Development; third, the development of the quality of community

life model by linking the relationships between factors affecting the quality of community life with the Principles of Sufficiency Economy Philosophy and Sustainable Development.

The results of this research program were as follows:

1. The expected quality of community life consisted of 5 dimensions: 1) human/ demographic factor, 2) social, religion and cultured factor, 3) economy factor, 4) ecology factor, and 5) good governance/ political factor. The gap between the actual and the expected quality of community life emerged in all 5 dimensions. Furthermore, the analysis showed that there was the additional emerging dimension, namely technology factor. The gap of quality of community life was affected by 21 factors, 8 factors of which were economic factor and 4 factors of demographic factor.

2. The analysis of the consistency among the 5 research results indicated that there were 21 factors affecting the quality of community life of which had strong relationship and 6 of which had moderated relationship. The 9 factors were organized into 5 dimensions, namely: 1) economic factor of unstable career; 2) social, religion and cultural factor of the community participation 3) demographic factors of low level of education, lack of educational opportunity, and serious health problem; 4) natural resources and environmental factors of pollution problems, lack of effective management, and shortage of guru/experts in natural resources and environmental management; and 5) technological factor of shortage of productive technology. The 6 moderately related factors were organized into 3 dimensions were 1) economic factors of excess of expenditure over income, low saving, high debt, and unstable career; 2) social, religion and cultural factor of community network; 3) demographic factors of high risk behaviors.

3. The causal intercorrelation matrix analysis of directions and magnitude of the driving forces of factors affecting community quality of life revealed that there were 2 positive and 13 negatively related factors. The factor with an active and positive driving force was the community participation/networking; The 13 factors with negative driving force were organized into 3 dimensions, namely: 1) the 9 factors with critical and negative driving forces: excess of expenditure over income, low saving, high debt, unstable career, low/uncertain income, low education, lack of educational opportunity, serious health problem, and high risk behavior; 2) The 2 factors with passive and negative driving forces: shortage of guru/experts in natural resources and environmental management, and shortage of productive technology; and 3) the factor with inert and negative driving force of pollution of natural resources and environment.

4. The develop community quality of life model revealed that the factors strongly effecting the community quality of life based on the Principles of Sufficiency Economy Philosophy could be divided into 2 groups. The first group was the factor affecting the good immunity of self, consisted of 6 factors, 4 of which were critical and negative driving forces factors, 1 factor of inert and negative driving force factor, and 1 factor of active and positive driving force factors. The second group consisted of 7 factors affecting sustainable economy development. They were 5 critical and negative driving forces factors, 1 passive and negative driving force factor, and 1 active and positive driving force factor.

The research results revealed that the factors affecting the quality of community life were not only related to each other, but also had driving forces upon each other. Thus solving the problems by eliminating any one factor would affect the others; and the collaboration of all sectors and disciplinary was necessary for the effective solution in driving the development of quality of community life. The government had to play a dominant role as a center of driving the development, through the formation of **the development of the community quality of life as the national agenda**. The agenda should have 3-5 years of acceleration period and 20-25 years of continuing period using the following 3 interdisciplinary guidelines.

1. The enhancement of the driving forces of the following active cause factors with positive relationship: 1) the promotion to achieve knowledge for the community members and networks through a) fomal education b) informal education c) non-formal education d) cumulative indigenous local intelligence and e) learning new knowledge/ innovation necessary for the adaptation to change 2) the development of community fulfillment with morality, and 3) the development of the community capacity.

2. The reduction of the following driving forces of the critical cause factors with negative relationship: 1) the enhancement of household economic strength, 2) the acceleration of education provision for every household members, 3) the promotion of the household members' health, 4) the promotion of access to R&D and productive technology for the community, and 5) the rehabilitation of natural resources and environment in the community.

3. The systematic interdisciplinary monitoring and evaluation with clear and concise indicators based on the quality of community life model for every 5 years, in order to utilize the evaluation results for the development of community quality of life in accord with the direction of the national development, leading to the national sustainable development.

---

### **Recommendation for the Application of the Research Results**

The public, private and all sectors should use the community quality of life model as a foundation for the goals setting and the formation of strategies for community development in the national, the community and the organization level. These should be a monitoring and evaluations for every 5 years in order to achieve the desirable sustainable development of the quality of community life.

### **Futures Research Recommendation**

There should be extended research framework in 3 dimensions: 1) the extension of research framework to other disciplinary related with the quality of community life, 2) the extension of research targets to cover other research fields and 3) the extension of research methodology to answer profound research questions.